

6. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Шумпетер Й.; пер. с нем. Автономова В.С. и др. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
7. Бажал Ю.М. Економічна теорія технологічних змін: [навч. посіб.] / Бажал Ю.М. – К.: Заповіт, 1996. – 240 с.
8. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: [навчальний посібник] / С.М. Ілляшенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 278 с.
9. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник / Н.В. Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.
10. Кузьмін О.Є. Економіка інноваційного підприємства: Навч. посібник / О.Є. Кузьмін, І.Н. Пашенко, Л.І. Чернобай, А.О. Босак. – Львів: Видавництво національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 456 с.
11. Лапко О.О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. Монографія / О.О. Лапко. – Київ, Інститут економічного прогнозування НАН України, 1999. – 253 с.
12. Федулова Л.І. Технологічний розвиток економіки України: монографія / Л.І. Федулова. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАНУ, 2006. – 627 с.
13. Чухрай Н.І. Стратегічні рішення у просуванні інновації на ринок / Н.І. Чухрай // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – Т. 4, №5. – С. 32–36.
14. Кунев Ю.Д. Управління в митній службі: підручник / Ю.Д. Кунев, І.М. Коросташова, А.В. Мазур, С.П. Шапошник / За заг. ред. Ю.Д. Кунева. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 388 с.
15. Осовська Г.В. Основи менеджменту: Підручник. Видання 3-є, перероблене і доповнене / Г.В. Осовська, О.А. Осовський. – К.: «Кондор», 2006. – 664 с.
16. Мартиненко М.М. Основи менеджменту [текст]: підручник / М.М. Мартиненко. – К.: Каравела, 2008. – 496 с.
17. Хміль Ф.І. Основи менеджменту: підручник / Ф.І. Хміль. – К.: Академвидав, 2005. – 608 с.
18. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. №40–IV. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
19. Гринько Т.В. Особливості впровадження моделей інноваційної активності промислових підприємств / Т.В. Гринько // Ефективна економіка. Електронне наукове фахове видання. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=139>
20. Полінкевич О.М. Принципи інноваційної діяльності в управлінні підприємством / О.М. Полінкевич // Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»: 36 наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 7 (26). Ч. 2. – Луцьк, 2010. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/.../37.pdf
21. Квасницька Р.С. Особливості інноваційної діяльності підприємств у сучасних умовах / Р.С. Квасницька, Н.С. Ардашкіна // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – №6, Т. 3. – С. 247–251.
22. Римар М.В. Етапи та принципи здійснення інноваційної діяльності підприємства / М.В. Римар, Н.В. Ликун // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. – 2012. – №725. – С. 360–365.
23. Луциків І.В. Принципи організації та здійснення інноваційної діяльності підприємства / І.В. Луциків // Інноваційна економіка. – 2011. – №5 (24). – С. 226–228.
24. Новодон О.Ю. Інноваційний розвиток підприємств на базі принципів економіки знань / О.Ю. Новодон // Ефективна економіка. Електронне наукове фахове видання. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1981>.
25. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления. Курс лекций / Г.В. Атаманчук. – М.: Омега-Л, 2004. – 584 с.

А.В. ЧЕРЕП,
д.е.н., професор, Запорізький національний університет,
О.І. ГОМЕНЮК,
в.о. директора Інституту олійних культур НААН України

Розробка методичних підходів до оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств

Досліджено перспективи вирощування ріпаку на сільськогосподарських підприємствах Запорізького регіону. Визначено величину незадоволеного попиту, місткість ринку ріпаку у Запорізькому регіоні у 2012 році. Розроблено методичний підхід до оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю на основі визначення оптимального чистого доходу від вирощування сільськогосподарської продукції при побу-

дові оптимізаційної моделі, яка враховує урожайність та ціну реалізації продукції, дохід в залежності від сорту насіння, вартість мінеральних добрив, витрати на виробництво. Апробовано розроблений методичний підхід на сільськогосподарських підприємствах Запорізького регіону. Спрогнозовано техніко-економічні показники діяльності підприємства ПП «Агрофірма Росія» на 2013 рік.

Ключові слова: незадоволений попит, місткість ринку, перспективи, розвиток, вартість, витрати, ефективність, конкурентоспроможність, дохід.

Исследованы перспективы выращивания рапса на сельскохозяйственных предприятиях Запорожского региона. Определена величина неудовлетворенного спроса, емкость рынка рапса в Запорожском регионе в 2012 году. Разработан методический подход к оценке эффективности управления конкурентоспособностью на основе определения оптимального чистого дохода от выращивания сельскохозяйственной продукции при построении оптимизационной модели, учитывающей урожайность и цену реализации продукции, доход в зависимости от сорта семян, стоимость минеральных удобрений, затраты на производство. Апробирован разработанный методический подход на сельскохозяйственных предприятиях Запорожского региона. Спрогнозированы технико-экономические показатели деятельности предприятия ПП «Агрофирма Россия» на 2013 год.

Ключевые слова: неудовлетворенный спрос, емкость рынка, перспективы, развитие, стоимость, затраты, эффективность, конкурентоспособность, доход.

The prospects of growing to pinaky are investigational on the agricultural enterprises of the Zaporizhzhya region. The size of the dissatisfied demand is certain, market capacity pinaky in the Zaporizhzhya region in 2012 the methodical going is Worked out near the estimation of efficiency of management a competitiveness on the basis of determination of optimal net profit from growing of agricultural produce at the construction of optimization model, which takes into account the productivity and cost of realization of products, profit depending on the sort of seed, cost of mineral fertilizers, expense on a production. Methodical approach is approved worked out on the agricultural enterprises of the Zaporizhzhya region. Techniko-ekonomichni performance of enterprise indicators a prognosis is executed PP «Agrofirma Russia» on 2013.

Keywords: dissatisfied demand, capacity of market, prospect, development, cost, charges, efficiency, competitiveness, profit.

Постановка проблеми. Ріпак для України на сьогодні залишається експортним ресурсом оскільки у 2008 році країни ЄС істотно збільшили потужності з виробництва біодизельного палива, і сьогодні використання потужностей становить близько 45%. У середньому за період 2008/09–2010/11 МР на Україну приходилось 4% світового виробництва ріпаку та 17% світового експорту.

Перспективним напрямом для України є налагодження переробного потенціалу ріпаку технічного. Вітчизняний і зарубіжний досвід показує, що слабке знання ринків збуту – одна з головних причин неспроможності багатьох інноваційних проектів. При прогнозуванні потенційного ринку велике поширення отримав метод стандартного розподілу вірогідності. Використаємо даний метод для прогнозування

конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств Запорізького регіону.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Важливий аспект конкурентоспроможності – наявність конкурентних переваг, тобто унікальних відчутних і невідчутних активів, якими володіє підприємство, які стратегічно важливі для бізнесу і дозволяють перемагати в конкурентній боротьбі. Щоб підприємство стало лідером на ринку, йому необхідно випереджати конкурентів в нововведеннях у системі виробництва і збуту, у встановленні нових цін, в зниженні витрат. Тому конкурентоспроможність не є постійною ознакою: перевага над суперником може втрачатися з часом як за рахунок чинників зовнішнього середовища, так і за рахунок внутрішніх чинників.

Слід зазначити досить високу міру розробленості досліджуваної проблеми в науковій літературі. Теоретичною і методологічною основою дослідження цієї дисертаційної роботи є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених по проблемах оцінки і підвищення конкурентоспроможності підприємства.

В науковій літературі питання управління конкурентоспроможністю підприємств висвітлювалися у працях таких зарубіжних та вітчизняних вчених як В.Г. Андрійчук [1–3], Л.В. Балабанова [4–6], П.С. Березівський [7], Т.Ю. Білоусько [8], Г.Б. Бобов, І.В. Кузьменко, Л.В. Михайлишина [9] та ін. Але невирішеними залишаються питання щодо забезпечення управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств.

В умовах розвитку ринкових відносин в Україні необхідно забезпечити конкурентоспроможність сільського сподарських підприємств. Тому ми вважаємо за необхідне запропонувати оптимізаційну модель формування позитивних фінансових результатів, що стане основою забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Метою статті є розробка методичний підхід до оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю на основі побудови оптимізаційної моделі розрахунку чистого доходу, яка враховує урожайність та ціну реалізації продукції, ціну на сорт насіння, вартість мінеральних добрив, витрати на виробництво.

Виклад основного матеріалу. Попит на ріпак у 2012 році по Запорізькому регіону становив:

$$\Pi_r = 54 \text{ тис. т або за середньою ціною } 6,5 \text{ тис. за } 1 \text{ т буде} \\ = 351 \text{ млн. грн.,}$$

де Π_r – попит.

Місткість ринку збуту ріпаку серед конкуруючих підприємств розрахуємо за формулою:

$$M_p = \Pi_r = \text{ЧДп} + \text{ЧДк},$$

де ЧДп – чистий дохід від реалізації продукції підприємства;
ЧДк – чистий дохід від реалізації продукції підприємств–конкурентів.

Оскільки на чистий дохід від реалізації продукції підприємства і підприємств–конкурентів впливають цінові чинник, то ми вважаємо за доцільно розрахунок здійснювати також і в натуральних показниках:

$$M_p = P_r = O P_{\text{нп}} + O P_{\text{нпк}},$$

де $O P_{\text{нп}}$ – обсяг реалізованої продукції в натуральних показниках підприємства;

$O P_{\text{нпк}}$ – обсяг реалізованої продукції в натуральних показниках підприємств-конкурентів.

Місткість ринку для Запорізького регіону конкуруючих підприємств буде дорівнювати:

$$M_p = P_r = 1587,9 + 264,6 + 571,2 + 86 = 2509,7 \text{ ц}$$

$$M_p = P_r = 1075,21 + 149,87 + 342,56 + 65,9 = 1633,54 \text{ тис. грн.}$$

Визначимо величину незадоволеного попиту по ріпаку у Запорізькому регіоні у 2012 р.:

$$P_{\text{т нез}} = P_{\text{т}} - P_r;$$

де $P_{\text{т нез}}$ – незадоволений попит;

$$P_{\text{т нез}} = 351000 - 1633,54 = 349366,5 \text{ тис. грн.}$$

$$\text{або } P_{\text{т нез}} = 54000 - 250,97 = 53749,03 \text{ тис. т}$$

Міра задоволення попиту по ріпаку у Запорізькому регіоні у 2012 р. буде дорівнювати:

$$K_{\text{ЗадПт}} = P_r / P_{\text{т}},$$

де $K_{\text{ЗадПт}}$ – коефіцієнт задоволення попиту;

$$K_{\text{ЗадПт}} = 1633,54 / 349366,5 = 0,005.$$

Оскільки $K_{\text{ЗадПт}} < 1$, то це свідчить про те, що попит перевищує пропозицію і є резерви для нарощування обсягу виробництва і реалізації продукції.

Для підприємства ПП «Агрофірма Росія» є перспектива розвитку вирощування ріпаку, оскільки є резерви збільшення чистого доходу від реалізації цієї продукції.

Не дивлячись на проблеми, які мають сільськогосподарські підприємства при вирощуванні ріпаку, його виробництво є перспективним в Україні і проглянемо можливості додаткового збільшення чистого доходу за рахунок виробництва ріпаку та його вплив на конкурентоспроможність підприємства ПП «Агрофірма Росія».

Визначимо можливості додаткового збуту ріпаку в Запорізькому регіоні у 2012 р:

а) при найсприятливішому збігу обставин – оптимістичний прогноз (P_{r_0}):

$$P_{r_0} = P_{\text{т}} - P_r = 54 - 10,5 = 43,5 \text{ тис. т або } 187,05 \text{ млн. грн. при середній ціні за 1 т ріпаку у 2012 р. } 4,3 \text{ тис. грн.}$$

б) найбільш вірогідний прогноз (P_{r_b}):

$$P_{r_b} = 50\% \times P_{r_0} = 0,5 \times 43,5 = 21,75 \text{ тис. або } 93,525 \text{ млн. грн.}$$

Оскільки нині ситуація в економіці нестабільна, найбільш вірогідна оцінка прогнозу може складати 50% від оптимістичного прогнозу, а песимістична оцінка прогнозу – 10% від її оптимістичної величини.

в) песимістична оцінка прогнозу (P_{r_n}):

$$P_{r_n} = 10\% \times P_{r_0} = 0,1 \times 43,5 = 4,35 \text{ тис. т або } 18,705 \text{ млн. грн.}$$

г) очікуване значення прогнозу ($P_{r_{03}}$) збуту ріпаку дорівнює:

$$P_{r_{03}} = (P_{r_0} + 4P_{r_b} + P_{r_n}) / 6 = (43,5 + 4 \times 21,75 + 4,35) / 6 = 22,475 \text{ тис. т або } 96,6425 \text{ млн. грн.}$$

Стандартне відхилення (СВ) складе:

$$СВ = (P_{r_0} - P_{r_n}) / 6 = (43,5 - 4,35) / 6 = 6,525 \text{ тис. т або } 28,0575 \text{ млн. грн.}$$

Інтервал коливання очікуваного значення прогнозу збуту ріпаку в Запорізькій області у 2012 р. з вірогідністю 95% визначаємо за формулою:

$$Проз \pm 2 \times СВ = 22,475 \pm 2 \times 6,525 = 22,475 \pm 13,05 \text{ тис. т або } 96,6425 \pm 28,0575 \text{ млн. грн.}$$

Таким чином, найбільш вірогідний діапазон варіації прогнозу збуту ріпаку знаходиться в інтервалі від 9,425 тис. т або 68,585 млн. грн. ($P_{r_{03}} - 2СВ$) при несприятливому збігу обставин до 35,525 тис. т або 124,7 млн. грн. ($P_{r_{03}} + 2СВ$) при сприятливому збігу обставин.

Результати розрахунків прогнозів обсягу чистого доходу по підприємству ПП «Агрофірма Росія» зведемо у табл. 1.

Очікуване значення прогнозу збуту продукції визначатиметься виходячи з її питомої ваги на ринку (ПВ,%):

$$ПВ, \% = ЧДп / P_r \times 100 = 1075,21 / 1633,54 \times 100 = 65,82\%.$$

Інтервал очікуваного значення прогнозу збуту продукції підприємства:

$$\begin{aligned} ЧДп + (P_{r_{03}} - 2СВ) \times ПВ &\leq P_{r_{03}} \leq ЧДп + (P_{r_{03}} + 2СВ) \times ПВ \\ 1075,21 + (96642,5 - 56115) \times 0,6582 &\leq Проз \leq \\ 1075,21 + (96642,5 + 56115) \times 0,6582 & \end{aligned}$$

$$\text{Тобто: } 41602,71 \leq P_{r_{03}} \leq 153832,7.$$

Виконаємо оцінку рівня конкурентоспроможності з урахуванням вагових коефіцієнтів і експертної оцінки по підприємству ПП «Агрофірма Росія» на 2012 р. (табл. 2).

Розрахуємо конкурентоспроможність підприємства ПП «Агрофірма Росія» відповідно до вищеперелічених показників:

$$\begin{aligned} K &= 0,08 \cdot 6 + 0,05 \cdot 9 + 0,13 \cdot 5 + 0,17 \cdot 1 + 0,08 \cdot 9 \\ &+ 0,1 \cdot 7 + 0,12 \cdot 9 + 0,11 \cdot 8 + 0,16 \cdot 5 = 5,93 \end{aligned}$$

Таким чином, $K = 5,93$, що свідчить про достатню конкурентоспроможність даного підприємства на світовому ринку (норматив конкурентоспроможності, $K = 2,5 - 3$).

Вивчення різних технологій вирощування озимого і ярого ріпаку проводилося в Запорізькому інституті олійних культур УААН. Для порівняння були обрані такі технології: мінімальна, невисокого рівня, раціональна та інтенсивна. Нижче наводимо їх особливості.

Таблиця 1. Показники можливого додаткового збуту ріпаку за різними сценаріями прогнозу по підприємству ПП «Агрофірма Росія» в 2012 році, тис. грн.

Прогноз	Валовий збір зерна, тис. т	Середня ціна за 1 т, тис. грн.	Чистий дохід, млн. грн.	Відхилення від 2011 року
Оптимістичний	43,5	4,3	187,05	181,247
Найбільш вірогідний	21,75	4,3	93,525	87,722
Песимістичний	4,35	4,3	18,705	12,902
Очікуване значення	22,475	4,3	96,6425	90,8395

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Таблиця 2. Оцінка рівня конкурентоспроможності підприємства ПП «Агрофірма Росія» за 2012 рік

№з/п	Показники	Кількість балів	Вагові коефіцієнти
1	Дохід від продажу	6	0,08
2	Вірогідність морального старіння об'єкта	9	0,05
3	Витрати виробництва	5	0,13
4	Чистий прибуток	1	0,17
5	Основні засоби	9	0,08
6	Оборотні засоби	7	0,1
7	Рентабельність виробництва	9	0,12
8	Рентабельність продажу	8	0,11
9	Очікувана гострота конкуренції	5	0,16
	Усього	59	1

Мінімальна – (без внесення добрив) + засоби захисту від хвороб (Круїзер FS, 35, т.к.с. – 0,02 кг/т) та шкідників (Децис Форте, 12,5, к.е. – 0,06 л/га).

Невисокого рівня – (N60 P30K50) + засоби захисту від хвороб (Круїзер FS, 35, т.к.с. – 0,02 кг/т) та шкідників (Децис Форте, 12,5, к.е. – 0,13 л/га) і бур'янів (Дуал Голд 96%, к.е. – 1,0 л/га).

Раціональна – (N90 P40K80) + засоби захисту від хвороб (Круїзер FS, 35, т.к.с. – 0,02 кг/т; шкідників (Децис Форте, 12,5, к.е. – 0,13 л/га) та бур'янів (Дуал Голд 96%, к.е. – 1,0 л/га + Комманд 48%, к.е. – 0,15 л/га).

Інтенсивна – (N170 P70K120) + засоби захисту від хвороб (Круїзер FS, 35, т.к.с. – 0,02 кг/т; шкідників (Децис Форте, 12,5, к.е. – 0,14 л/га); бур'янів (Дуал Голд 96% к.е. – 1,0 л/га + Комманд 48%, к.е. – 0,15 л/га), стимулятори росту рослин, стікери і десикатори (Вермістим – 10 л/га, Нью-Філім 17 – 0,7 л/га; Реглон Супер, 150 SL, в.р.к. – 3 л/га) [98].

Аналіз економічної ефективності вирощування озимого ріпаку за різними технологіями сільськогосподарським підприємством ПП «Агрофірма Росія» засвідчує, що раціональна технологія забезпечує достатньо високий рівень рентабельності (табл. 3).

Як бачимо, економічно найбільш доцільно вирощувати ріпак за раціональною технологією, оскільки використання засобів захисту від хвороб, бур'янів та системи живлення забезпечує урожайність ріпаку 23,7 ц/га. Собівартість одного центнера ріпаку знижується при цьому на 7,86 грн. за ц або 17,6%, а рівень рентабельності зростає на 68 % або у 5,25 рази. Раціональна технологія отримання прибутку в майже більшого ніж при використанні мінімальної технології. Використання раціональної технології передбачає направлення майже половини витрати на вирощування ріпаку озимого на закупівлю мінеральних добрив.

Використання раціональної технології передбачає зниження витрат на паливно-мастильні матеріали, оскільки живлення посівів ріпаку озимого впливає на його урожайність.

Мінеральні добрива найбільше впливають на продуктивність ріпаку і одночасно є найбільш затратним елементом (35–50% від всієї суми затрат) технології вирощування. У дослідженнях, проведених на дослідному полі кафедри технологій у рослинництві ІОК ААНУ, вивчалися такі норми добрив:

– від $N_{60}P_{30}K_{60}$ (контроль – норма, яка є типовою для технологій у більшості господарств);

– до $N_{150}P_{90}K_{150}$ (норма, яку вносять у найкращих господарствах для одержання високого врожаю озимого ріпаку на рівні 40 ц/га;

– до $N_{240}P_{110}K_{240}$ – для виявлення потенціальних можливостей сортів ярого ріпаку.

У схемі цього дослідження не було мікроелементів та фунгіцидів. Збалансоване живлення рослин ріпаку за макро- і мікроелементами суттєво підвищує компенсаторну стійкість рослин до пошкодження шкідниками та ураження хворобами, прискорює ріст і розвиток ріпаку.

Однак у порівнянні з іншими культурами рослини ріпаку, особливо озимого, мають значно вищу конкурентну активність проти бур'янів. При дотриманні технології вирощування, насамперед, системи обробки ґрунту, строків сівби, густоти стояння рослин, систем удобрення і захисту рослин ріпак формує велику наземну масу, його рослини здатні самостійно ефективно пригнічувати бур'яни, особливо у другій половині вегетації.

Для визначення оптимального чистого доходу від вирощування ріпаку озимого на сільськогосподарському підприємстві побудуємо оптимізаційну модель, яка враховує такі показники: урожайність ріпаку та його вартість і дохід в залежності від сорту насіння, вартість мінеральних добрив, ви-

Таблиця 3. Економічна ефективність вирощування озимого ріпаку за різними технологіями сільськогосподарським підприємством ПП «Агрофірма Росія»

Показники	Технології	
	мінімальна	раціональна
Урожайність, ц/га	15,0	23,7,0
Вихід товарного насіння, ц	8,0	15,87
Витрати на вирощування, тис. грн.	709,1	584,3
Собівартість 1 ц/грн.	44,65	36,79
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	824	1075,21
Чистий прибуток, тис. грн.	115,1	450,9
Рентабельність, %	16,0	84,0

трат на виробництво введемо такі позначення: Π – прибуток від реалізації продукції, PB – ринкова вартість продукції, Y – урожайність, MD – витрати на внесені мінеральні добрива; $\Pi_{\text{пос}}$ – посівні площі; C – ціна; $Нас$ – кількість насіння культури під посів; $Зах$ – витрати на захисні засоби; $ГЗв$ – грошові засоби для вирощування; P – витрати на роялті; B – витрати на виробництво ріпаку; $Він$ – інші витрати.

Тоді цільова функція матиме вигляд:

$$\Pi = PB \times Y \times \Pi_{\text{пос}} - C \times Нас \times \Pi_{\text{пос}} - MD - Зах - P - Він \rightarrow \max.$$

Отже, необхідно знайти максимальну величину чистого доходу за умова обмеження загальної площі, що виділяється під посів, наявної кількості насіння та грошових засобів, що виділені на вирощування даної сільськогосподарської культури.

Враховуючи дані по сільськогосподарському підприємству ПП «Агрофірма Росія», яке передбачає виділити посівні площі у 2012/2013 році розміром 235 га, а також грошові засоби в обсязі 282 тис. грн., інші витрати на вирощування ріпаку озимого на 1 га 1,44 тис. грн., обчислимо чистий дохід, який може отримати дане підприємство у 2013 році від вирощування ріпаку озимого.

Для ефективного захисту рослин ріпаку озимого пропонується використовувати Гербіцид 400 SC виробника BASF по 2,5 л/га за ціною 1090 грн. за 5 л, тобто на 1 га витрати по Гербіциду складуть 0,545 тис. грн., а також інсектицид Децис профі 25% В.Г. виробника Байєр по 40 г/га у 3 етапи обробки за ціною 585 грн. за 0,6 кг, тобто на 1 га витрати складуть 0,117 тис. грн.

З метою прогнозування ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств пропонуємо оптимізаційну модель для розрахунку чистого доходу в залежності від різних технологій вирощування олійних культур з урахуванням шести різних сортів насіння:

$$\Pi = \sum_{i=1}^6 PB_i \times Y_i \times \Pi_{\text{пос}_i} - \sum_{i=1}^6 C_i \times Нас_i \times \Pi_{\text{пос}_i} - \sum_{i=1}^6 MD_i - Зах - P - Він \rightarrow \max,$$

де $\sum_{i=1}^6 MD_i$ – мінеральні добрива, які вносяться під різні сорти насіння та відповідно складаються з аміачної селітри, суперфосфату та калімагnezі;

P – роялті дорівнює 1000 грн. за кожний елітний сорт насіння, загалом 3000 грн.;

$Він$ – інші витрати з вирощування ріпаку озимого.

Обмеження:

$$\sum_{i=1}^6 \Pi_{\text{пос}_i} \leq 235 \text{ га};$$

$$Нас_1 \leq 150 \text{ кг (Атлант еліта (078-11))};$$

$$Нас_1 \leq 140 \text{ кг (Анна еліта (071-09))};$$

$$Нас_1 \leq 120 \text{ кг (Стілуца еліта (088-12))};$$

$$Нас_1 \leq 180 \text{ кг (Атлант 1 репр. (084-11))};$$

$$Нас_1 \leq 210 \text{ кг (Анна 1 репр. (075/1-10, 078-10, 076-10))};$$

$$Нас_1 \leq 240 \text{ кг (Стілуца 1 репр. (089/1-12))};$$

$$B \leq 282 \text{ тис. грн.}$$

За мінімальною технологією загалом ріпак необхідно буде посіяти на 175 га виділених посівних площ. При цьому чистий дохід складе 630,87 тис. грн. Інші витрати складують 252 тис. грн., витрати на засоби захисту рослин – 239,04 тис. грн., витрати на купівлю насіння – 39,29 тис. грн.

За раціональною технологією загалом ріпак необхідно буде посіяти на 112 га виділених посівних площ. При цьому чистий дохід складе 1237,6 тис. грн. Інші витрати складують 161,28 тис. грн., витрати на засоби захисту рослин – 153,2 тис. грн., витрати на мінеральні добрива – 91,346 тис. грн.; витрати на купівлю насіння – 32,24 тис. грн.

Враховуючи отримані дані, можна сказати, що за умов раціональної технології посіву ріпаку озимого, не дивлячись на більші витрати на мінеральні добрива, підприємство отримує більший чистий дохід майже у 2 рази, аніж за мінімальною технологією, за умов економії на купівлі мінеральних добрив.

На основі оптимізаційної моделі спрогнозуємо техніко-економічні показники діяльності підприємства ПП «Агрофірма Росія» на 2013 р. (табл. 4).

Конкурентоспроможність підприємства ПП «Агрофірма Росія» відповідно до різних технологій:

1) за мінімальною технологією $K = 5,14$;

2) за раціональною технологією $K = 7,8$.

Використання оптимізаційної моделі на основі методу стандартного розподілу вірогідності дозволяє сільськогос-

Таблиця 4. Прогноз техніко-економічних показників діяльності підприємства ПП «Агрофірма Росія» на 2013 рік

№ з/п	Показники	Мінімальна технологія		Раціональна технологія		Вагові коефіцієнти
			кількість балів		кількість балів	
1	Обсяг реалізованої продукції в нат. показниках, т	198,5	6	222,7	9	0,07
2	Ціна, грн. за т	7,15	5	7,15	5	0,08
3	Чистий дохід, тис. грн.	5874,99	7	6389,46	9	0,08
4	Посівні площі, га	175	5	112	9	0,1
5	Урожайність, ц/га	10,8	5	21	8	0,1
6	Вірогідність морального старіння об'єкту	0,42	7	0,31	9	0,04
7	Витрати виробництва	533,33	6	441,06	8	0,1
8	Чистий прибуток	-252,13	2	354,6	9	0,08
9	Основні засоби	6486	8	8599	9	0,05
10	Оборотні засоби	4732	7	6186	8	0,06
11	Рентабельність виробництва	-47,27	3	80,40	9	0,08
12	Рентабельність продажу	-4,29	3	5,55	4	0,07
13	Очікувана гострота конкуренції		5		6	0,09
	Усього		69		102	

Таблиця 5. Прогнозоване виробництво насіння олійних культур в Україні в 2015 році

Культури	Площі посіву, тис. га		Урожайність, ц/га		Валовий збір, тис. т	
	2010	2015	2010	2015	2010	2015
Всього олійних культур	6588,6	6042,9	15,2	24,9	10033	15046
в т.ч. соняшник	4525,8	2930,0	15,2	25,5	6771,4	7471,5
соя	1036,7	1980,1	16,2	23,9	1680,2	4732,4
ріпак	862,5	988,2	17,0	25,6	1469,7	2529,8
інші олійні	163,6	144,6	6,8	21,6	111,7	312,3

Таблиця 6. Економічна ефективність виробництва олійних культур в Україні в 2011–2015 роках

Культура	2011 рік факт			2015 рік прогноз			Відхилення рівня рентабельності (+,–)
	нормативні витрати всього, млн. грн.	прибуток від реалізації, млн. грн.	рівень рентабельності, %	нормативні витрати всього, млн. грн.	прибуток від реалізації, млн. грн.	рівень рентабельності, %	
Соняшник	10320,9	5879,9	57,0	8903,4	8752,7	98,3	+41,3
Соя	2922,9	703,2	24,1	3194,6	9348,1	292,6	+268,5
Ріпак	3206,7	1029,5	32,1	4283,2	2831,8	66,1	+34,0
Інші олійні культури	288,5	66,8	23,2	448,3	434,2	96,9	+73,7
Всього	16739,0	7679,4	45,9	16829,6	21366,8	127,0	+81,1

подарським підприємствам прогнозувати рівень конкурентоспроможності в майбутньому.

На основі оптимізаційної моделі ми спрогнозували рівень конкурентоспроможності за мінімальною і раціональною технологією вирощування ріпаку озимого в Запорізькому регіоні у 2013 році. Дані табл. 3 та виконаний розрахунок показує, що при використанні раціональної технології підприємство ПП «Агрофірма Росія» отримає додатковий дохід у розмірі 441,06 тис. грн. при площі посіву 112 га, що забезпечить рентабельність основної діяльності 80,4 та рівень конкурентоспроможності 7,8, що перевищує рівень конкурентоспроможності у 2012 році на 1,87 од. Використання мінімальної технології вирощування ріпаку озимого в Запорізькій області у 2012 році також забезпечить отримання додаткового доходу і прибутку від реалізації даної продукції, але значно нижчими темпами, ніж при використанні раціональної технології. Виконані розрахунки показують необхідність використання раціональної технології вирощування ріпаку озимого в Україні. Також нижчими будуть рівень рентабельності виробництва і продажу, що забезпечить підприємству ПП «Агрофірма Росія» у 2013 році рівень конкурентоспроможності 15,14, що нижче за раціональною технологією вирощування ріпаку озимого на 2,66.

Дослідивши технологію особливості технології вирощування ріпаку озимого на сільськогосподарських підприємствах Запорізького регіону в 2007–2013 роках ми рекомендуємо підприємствам використовувати методичний підхід оцінки конкурентоспроможності своєї діяльності, оскільки він в повній мірі відображає сучасний стан та перспективи розвитку підприємства в майбутньому.

На основі розроблених методичних підходів та оптимізаційної моделі, ми вважаємо за доцільне відобразити прогностичні показники виробництва насіння олійних культур в Україні в 2015 році (табл. 5).

Вагомі досягнення в селекції, насінництві та технології вирощування олійних культур дають підстави збільшити ви-

робництво їх насіння до 2015 року до 15 млн. тонн. Економічна ефективність виробництва олійних культур в Україні 2011–2015 рр. за Програмою «Олійні культури – 2015» відображена в табл. 6.

Висновки

Програмою передбачається комплексний розвиток цієї галузі, починаючи від оптимізації площ, їх розміщення, підвищення врожайності до поглибленої переробки насіння та впровадження сучасних промислових технологічних розробок.

Використання раціональної технології вирощування ріпаку озимого призводить до збільшення валового збору даної культури, що позитивно буде впливати на вирощування ріпаку озимого в Україні в цілому. Впровадження Програми «Олійні культури – 2015» дозволить збільшити у 2015 році виробництво ріпаку озимого на 369 тис. т.

Підприємство ПП «Агрофірма Росія» буде мати у 2013 р. рівень рентабельності вище ніж в цілому по Україні у 2015 році на 14,3%, що є свідченням дієвості розроблених методичних підходів до прогнозування чистого доходу сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Економіка сільськогосподарських підприємств: підручник / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: монографія / В.Г. Андрійчук. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2007. – 216 с.
3. Андрійчук В.Г. Умови економічної конкуренції в Україні / Андрійчук В.Г. // Економіка України. – 2004. – №10. – С. 4–10.
4. Балабанова Л.В. Управління конкурентною раціональністю [Монографія] / Л.В. Балабанова. – Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М.І. Туган. Барановського. – Донецьк: [ДОНУЕТ], 2010. – 538 с.

5. Балабанова Л.В. Маркетинг підприємства: навчальний посібник / Л.В. Балабанова, В.В. Холод, І.В. Балабанова. – К.: Центр навчальної літератури, 2012. – 612 с.

6. Балабанова Л.В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: Навчальний посібник / Л.В. Балабанова, В.В. Холод. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 448 с.

7. Березівський П.С. Конкурентоспроможність молокопереробних підприємств: теорія, методика, практика: Монографія / П.С. Березівський, А.М. Железняк. – Львів, 2008. – 198 с.

8. Білоусько Т.Ю. Визначення та формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств / Т.Ю. Білоусько // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Збірник наукових праць. – 2011. – №5. – Режим доступу: сайт http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnu_ekon/2011_5/pdf/11.pdf.

9. Бобов Г.Б. Формування конкурентоспроможності сільського господарства України [Електрон. ресурс] / Бобов Г.Б., Кузьменко І.В., Михайлишина Л.В. // Економічний форум. – Луцьк, 2011. – №2. – Режим доступу: сайт http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/2011_2/2.pdf.

Л.Д. БУРЯК,
к.е.н., професор,
Н.Л. КРЕМПОВА,
к.е.н., доцент,
М.В. ЛЕСЬКО,
здобувач

Удосконалення фінансового механізму формування податку на додану вартість суб'єктів підприємництва

У статті розглянуто формування вхідного податку на додану вартість, податкового кредиту, податкових зобов'язань, сум податку на додану вартість, що підлягає сплаті до бюджету. Проведено аналіз діючої системи нарахування і сплати в бюджет податку на додану вартість на досліджуваних підприємствах. З метою зменшення негативного впливу ПДВ на господарську діяльність суб'єктів підприємництва запропоновано змінити базу оподаткування і зменшити ставку податку.

Ключові слова: вхідний ПДВ, податковий кредит, податкові зобов'язання, податок з реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

В статье рассмотрены вопросы формирования входного налога на добавленную стоимость, налогового кредита, налоговых обязательств, суммы налога, которые подлежат уплате в бюджет. Проведен анализ действующей системы начисления и уплаты в бюджет налога на добавленную стоимость на исследуемых предприятиях. С целью уменьшения негативного влияния НДС на хозяйственную деятельность субъектов предпринимательства предложено изменить базу налогообложения и уменьшить ставку налога.

Ключевые слова: входной НДС, налоговый кредит, налоговые обязательства, налог с реализации продукции (товаров, работ, услуг).

The article deals with the formation of input value added tax, tax credit, tax liabilities, the amounts of VAT payable to the budget. The analysis of the current system of calculation and payment of the budget of VAT at the enterprises. In order to reduce the negative impact of VAT on the eco-

nomical activity of business entities propose changing the tax base and reduce the tax rate.

Keywords: input VAT, tax credit, taxes, tax on the sale of products (goods and services).

Постановка проблеми. Протягом тривалого часу податок на додану вартість займає домінуюче місце у формуванні доходів державного бюджету, що в умовах гострого дефіциту фінансових ресурсів України визначає особливе становищення до його формування. Потрібно об'єктивно визнати, що формування податку на додану вартість є однією з найбільших проблем вітчизняної податкової системи. Головні причини зазначеного: відсутність цілеспрямованої державної фінансової політики; значний корупційний складник у функціонуванні цього податку в Україні; непослідовність держави у формуванні ПДВ; лобізм інтересів потужних фінансово-промислових груп.

Проблеми місця та ролі податку на додану вартість у податковій системі країни, у фінансових відносинах на макро-рівні та на рівні підприємств перебувають у центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних учених і практиків. Уже сформована вагома теоретична та практична база в дослідженнях щодо економічної природи податку на додану вартість, його функціонування в податковій системі країни.

Однак значна кількість нерозв'язаних проблем фінансової системи в цілому та оподаткування зокрема потребують подальших досліджень.

Введені норми Податкового кодексу України вже на початку своєї дії зазнали гострої критики та потребують удосконалення. Загалом можна стверджувати, що на цей час іс-